

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Илко Петров Дренков на тема
„Македонският въпрос в българо-британските отношения 1919–1941 г.”
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

От доц. д-р Александър Гребенаров – Институт за исторически
изследвания при БАН

Дисертационният труд е посветен на важен и недостатъчно разработен проблем от историята на македонския въпрос и българо-британските взаимоотношения. Хронологическите рамки затварят цялостен етап от развитието на проблема, вместиращ периода между двете световни войни. В уводната част Ил. Дренков разглежда генезиса на македонския въпрос от края на 19 в. и проследява неговото развитие до 1919 г., когато в Париж се изгражда система от договори, изработени под мотото „Горко на победените”. Във въвеждащата част той детайлно анализира изворовата база, отделя необходимото внимание на изследователи и съставители, които имат пряко или косвено отношение по темата.

В различните части от изложението дисертантът разглежда позициите на България и Великобритания, които са диаметрално противоположни и непроменливи години наред след Парижката мирна конференция. От едната страна на „пресечната точка” стои Лондон със статут на победила велика сила, която по разбираеми причини отбранява „с нокти и зъби” изработеното в Париж статукво. От другата е малка България, опитваща се да отхвърли договорните ограничения от Ньой. Нейните средства за противопоставяне не са големи. Нито ефикасни, тъй като липсват обективни условия за успех – многочислена и модерно въоръжена войска, икономически ресурси, надеждни партньори за излизане от изолационния обръч. Важно достойнство на дисертацията е, че показва различните средства, с които българската държава се опитва да повлияе и промени ситуацията.

В първите три глави дисертантът отделя специално внимание на Вътрешната македонска революционна организация, „пречупвайки” дейността ѝ през двустранните отношения между България и Великобритания. Нейните прояви в продължение на 15 години (1919–1934) са обект на специално наблюдение от страна на Белград, Атина и великите сили, които често действат синхронно. Затова изпратените ноти и заплахи от страна на балканските държани към София обикновено са подкрепяни от Великобритания, която активно се включва в „мироопазващите” акции. Намерените от Ил. Дренков нови аргументи потвърждават тежката ситуация, в която се оказват българските политици. Дилемата е трудна – да се вслушат в „съветите” на Лондон и наложат ограничения на ВМРО или да подкрепят негласно нейните водачи, борещи се срещу политиката на насилие спрямо българското население в Македония. Тази раздвоеност в позициите на управляващите продължава до пролетта на 1934 г., когато организацията е разформирана.

Трудът на дисертанта проследява през призмата на дипломатическите отношения и други важни събития и процеси, свързани с македонския въпрос. Става дума за Майския манифест (1924) и ролята на Коминтерна за създаване на ВМРО (обединена), за решаването на петричкия инцидент (1925) и българо-гръцките споразумения, за условията при отпускане на заемите за България (1926, 1928), за отзвука от разцепленията във ВМРО след убийството на Тодор Александров (1924) и Александър Протогеров (1928), за мисията на петиционерите в началото на 30 години и ролята на ОН и др.

Дисертантът отразява важна промяна на Лондон по отношение на националната идентичност на населението в Македония. За разлика от края на 19 и началото на 20 в., когато дипломати, учени и общественици от Великобритания признават българския характер на Македония, то в периода след Първата световна война ситуацията се променя. В угода на Белград и Атина, и в желание за съхранение на статуквото, официален Лондон „забравя” за тези признания. Той възприема лексиката на Гърция и обявява населението от Македония, вкл. и живеещите в България бежанци за „българоезични”,

„българофони македонци“, „българо-говорещи македонци“, „славянски меншества“.

Борбата за съхраняване на националната идентичност на българското население става още по-трудна от 1934 г. насетне след разформироването на ВМРО и стремежа на Коминтерна да наложи решението за „македонска нация“. В този период (1934–1941), разгледан в дисертацията като четвърта глава, македонският въпрос навлиза в нова фаза. Тук сякаш приносът на Ил. Дренков е по-голям, вероятно поради по-ограничения обем публикации по темата. Той пресъздава вярно ситуацията, която е коренно различна в сравнение с предходните години. Показана е в пълнота промененото отношението на великите сили към българската държава и опитите на Великобритания да възвърне позицията си на първостепенен фактор в световната политика. Използваната документация показва причините и факторите, които активират македонския въпрос в началото на Втората световна война, а също и неговото подценяване от страна Лондон. Дисертантът с основание отбелязва, че това поведение и особено липсата на алтернативни решения за Македония насочват по-активно София към орбитата на Берлин. И тук, както в предходните глави прави впечатление наситената информация от неизвестни или слабо познати доклади и телеграми на британските дипломатически представители и военни аташета. Повечето от тях са съставени в София и Лондон, но има и доклади от английски дипломати, резидиращи в западноевропейски или други балкански столици. Богатата документална база и използваната литература позволяват на Ил. Дренков да открие съществуващите противоречия между британското разузнаване и Форин офис не само по въпроса за Македония, но и за привличането на България като стратегически съюзник. Събитията в Европа от 1939 г. насетне слагат начало на нова българска държавна политика, с която Лондон отказва да се съобрази.

Към дисертацията могат да се посочат някои несъществени пропуски и неточности. Така напр. посоченият брой на бежанците, пристигнали в България е завишен без да е сравнен с данни от утвърдени източници (с. 98),

липсва анализ или хипотеза за мисията в Лондон на Тодор Александров и проф. Любомир Милетич по време, когато се подписва Майският манифест (6 май 1924) – базов документ за ВМРО, предизвикал сътресения в македонското освободително движение (с. 135), необходимо е да се прецизират изворите и тезата за върнати парични средства от премиера Андрей Тошев на ВМРО през 1935 г., когато тя вече не съществува (с. 230), неточно е изписана абривиатурата на Вътрешната македонска революционна организация (обединена) (с. 230), индексите за съответните бележки достигат трицифрени числа, което затормозява читателя.

Посочените бележки не влияят върху изцяло положителното ми впечатление от дисертационния труд „Македонският въпрос в българо-британските отношения 1919–1941 г.“. Неговите научни достойнства са безспорни. Той показва уменията на дисертанта да изследва и събира разнообразни по произход факти, някои от които за първи път влизат в „научно обръщение“, да анализира събития и процеси за цялостен период, което не е често явление в историческата наука, да прави обобщения и заключения по сложна проблематика. Приложеният автореферат отговаря на изискванията. Публикациите на дисертанта по темата показват неговото участие в престижни научни форуми. В заключение препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Илко Петров Дренков образователната и научна степен „доктор“ и с пълна убеденост ще гласувам за това.

10 август 2012 г.